

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری

دانشگاه شهید مدنی آذربایجان

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته ی زبان و ادبیات عربی

موضوع:

بررسی بازتاب اوضاع سیاسی فلسطین در داستان های جبراً ابراهیم جبراً

استاد راهنما:

دکتر سید رضا موسوی

استاد مشاور:

دکتر محمد رضا اسلامی

نگارش:

ایرج زنگ ملکی

پاییز ۱۳۹۱

تقدیم به ...

تمامی شهیدان راه حق و عدالت که با نثار جان خویش حقیقت جویی و عدالتخواهی را جان بخشیدند.

پدر بزرگوارم که توفیق تحصیل خود را مدیون زحمات ایشان می دانم.

مادر مهربانم که در تربیت این جانب تمام مشقات زندگی را به جان خرید.

و به پاس همدلی و همراهیشان این مختصر را با فروتنی به همسر و فرزند عزیزم تقدیم می کنم.

تقدیر و تشکر:

چگونه می توان آغاز کرد کاری را بدون نام او ؛ چگونه می توان کاری کرد بدون یاری او ؛ چگونه می توان قدردانی نکرد در برابر این همه محبت او . بار دیگر خدای خود را شاکرم که یاریم نمود تا بتوانم این بار نیز کاری را که بر عهدهام بود با موفقیت به سرانجام برسانم و لازم میدانم به عنوان یک شاگرد از تمام اساتیدم تشکر کنم و همچنین جا دارد از دوستانی که یاریم نمودهاند نیز تشکر نمایم و بر خود وظیفه میدانم از اساتید بزرگوار جناب آقایان دکتر سید رضا موسوی استاد راهنما و دکتر محمد رضا اسلامی استاد مشاور و همچنین دکتر عبد الاحد غیبی مدیر گروه زبان و ادبیات عرب تشکری ویژه داشته و برایشان سلامتی و موفقیت بیش از پیش از خداوند منان بخواهم.

امیدوارم آنچه حاصل تلاشهای بنده حقیر بوده و در قالب پایان نامه کارشناسی ارشد ارائه میشود برای

دانشجویان طالب علم مفید واقع شود. انشاء الله

چکیده

مسأله فلسطین از جنگ جهانی اول تاکنون دوره های مختلفی را گذرانده و با پیچیدگی های فراوانی روبرو بوده است .
در این عرصه رویکردهای سیاسی و ایدئولوژیک بسیاری پدید آمده اند که هر یک به فراخور توان خود در شکل دهی منازعه
ی فلسطین نقش داشته اند و گاه نیز دخالت های نیروهای منطقه ای و بین المللی به ازهم پاشیدن تلاشها، ناکام ماندن دستاوردها
و به بن بست رسیدن مذاکرات انجامیده که تنها به سود اشغالگران صهیونیست به پایان رسیده است.

اما نقطه ی عطف همه ی این تحولات جنگ شش روزه ی اعراب با اسرائیل در سال ۱۹۶۷ بود که به شکست اعراب
انجامید و به شدت روح عرب را خسته و رنجور کرد و احساسات و عواطف آنان را به خود معطوف ساخت، بعد از این تاریخ
بود که همه ی نویسندگان و شعرا بر خود واجب دانستند که باید حقوق پایمال شده ی فلسطینیان را ازدست غاصبان گرفت. یکی
از این شعرا که موضوع اصلی بحث ماست جبرا ابراهیم جبرا می باشد.

"جبرا ابراهیم جبرا" یکی از شعرا و نویسندگانی است که مسائل سیاسی و اجتماعی فلسطین را ، سوژه و مضمون آثار
داستانی خود قرار داده است. و در رمان های این نویسنده از یک سو " مفاهیم جدید" در زندگی شهری در حال شکل گیری
است و از سوی دیگر " مفاهیم قدیم" که در حال سقوط و نابودی است، به خوبی به تصویر کشیده شده است.

در این پژوهش تلاش شده تا پس از بررسی پی آمدهای آشنایی جوامع عربی با مظاهر زندگی غربی و نیز تأثیر آن بر
عوامل مختلفی چون اجتماع، سیاست، فرهنگ و ادبیات، وارد حوزه داستان نویسی شده و اوضاع اجتماعی و سیاسی فلسطین
را در رمان های "جبرا ابراهیم جبرا" مورد مطالعه موردی قرار دهد.

کلیدواژگان : جبرا ابراهیم جبرا ، داستان ، سیاست ، فلسطین .

فهرست مطالب

مقدمه	۴
فصل اول : اوضاع سیاسی و ادبی فلسطین	
سیری در تاریخ سیاسی فلسطین	۱۳
تأثیر اوضاع سیاسی و اجتماعی فلسطین در آثار شعرا و نویسندگان	۲۱
سیر تحول ادب فلسطین	۲۳
فصل دوم : کلیات عناصر داستان	
داستان (قصه)	۲۹
پیشینه‌ی داستان نویسی در ادبیات عرب	۲۹
پیشینه‌ی داستان نویسی در کشورهای عربی	۳۱
خصائص داستان نویسی	۳۳
انواع داستان نویسی معاصر در ادبیات عرب	۳۳
داستان نویسی تعلیمی	۳۳
داستان نویسی فنی	۳۳
داستان نویسی رئالیست	۳۳
نقش روزنامه ها در گسترش داستان نویسی	۳۶
داستان کوتاه	۳۷
رمان	۳۸
تاریخچه و پیدایش رمان	۴۰

۴۱ انواع رمان های ادبی
۴۱ رمان تحلیلی:
۴۱ رمان شخصی:
۴۱ رمان طبقات اجتماعی
۴۳ رمان ذهنی:
۴۳ رمان ملی، تاریخی:
۴۵ تأثیر مکتب های ادبی غرب بر رمان های معاصر عرب

فصل سوم : جبرا ابراهیم جبرا

۵۵ شرح حال:
۵۹ نگاهی به زندگی ادبی
۶۳ پیشینه ی مطالعات نقدی
۶۵ بازتاب زندگی "جبرا" در رمان
۷۱ رمان از نگاه "جبرا ابراهیم جبرا"

فصل چهارم : بررسی رمان های جبرا ابراهیم جبرا

۷۸ قضیه فلسطین و بازتاب آن در شعر و رمان جبرا
۷۸ فلسطین و دیوان «المدار المغلق»
۸۶ بازتاب قضیه فلسطین در دیوان «المدار المغلق»
۸۷ رمان «صراخ فی لیل طویل»
۸۷ نمایی از داستان
۸۸ نقش فلسطین در رمان «صراخ فی لیل طویل»

۹۰	رمان « صیادون فی شارع ضیق »
۹۰	موضوع رمان:
۹۱	اسلوب داستان
۹۳	معرفی شخصیت های اصلی داستان در رمان « صیادون فی شارع ضیق »
۹۵	تقابل سنت و تجدد در رمان « صیادون فی شارع ضیق »
۹۵	حضور گذشته در زندگی حاضر
۹۶	محکوم کردن مدنیت
۹۸	استعمار
۱۰۰	دین و سیاست
۱۰۱	تمرد جمعی
۱۰۴	نتیجه گیری
۱۰۶	فهرست منابع

سال های پایانی دهه‌ی چهل میلادی را در قرن بیستم می توان سرآغاز دوره ای جدید نه تنها در اوضاع اجتماعی و سیاسی جامعه‌ی عربی، بلکه در ادبیات آن نیز محسوب نمود. ادبیات در این مرحله به درجه بالایی از رشد و شکوفائی رسید. شکست های سیاسی جامعه‌ی عرب در واقعه سال ۱۹۴۸ فلسطین، خود نقطه‌ی عطفی بود که تأثیر به سزایی در روند تحول ادبیات این دوره به جای گذاشت. آثار ادبی که در این دوره‌ی زمانی، به نگارش در آمده اند، به طور چشم گیری روح تمرّد و شورش بر بسیاری از مظاهر زندگی، در آنها موج می زند. برخی از ناقدان در بررسی علل و اسباب چنین پدیده ای، به شکل های نظامی و سیاسی جامعه عربی اشاره می کنند، اما برخی دیگر، در کنار پذیرش چنین تأثیری، از مسأله‌ی عدم هماهنگی میان مفاهیم قدیم در زندگی و افزایش سطح آگاهی های مردم نسبت به مظاهر زندگی مدرن، سخن به میان می آورند. (بروین گنابادی، ۱۳۸۶: ۲۳۱).

اگر ما نقطه شروع تحول ادب فلسطین را در سال ۱۹۴۸ بدانیم، نقطه‌ی اوج آن بعد از ژوئن ۱۹۶۷ است. پس از آن نمی توان هیچ نویسنده یا شاعر میهن پرست و آزادی خواهی را یافت که در آثارش به ملت فلسطین و مظلومیت آنان و پایداری و مقاومتشان اشاره ای نکرده باشد. اوضاع سیاسی فلسطین نه تنها به جبرا ابراهیم جبرا منتهی نمی شود، بلکه اکثر شعرا از جمله محمود درویش، غسان کنفانی، هشام شرابی و ادوار سعید و ذکی شهاب آثار خود را از اوضاع سیاسی فلسطین انباشته نموده اند و این افکار به مقدار قابل توجهی در آثار جبرا تاثیر گذاشته است. تا آنجا که این شاعر گرانقدر در بعضی از اوقات این مفاهیم را در قالب اسطوره بیان کرده تا از گزند استعمارگران در امان بماند. مردم فلسطین با الگو گرفتن از آثار شاعران و

نویسندگان فلسطین بخصوص جبرا ابراهیم جبرا در تشکیل انتفاضه و بیداری ملت فلسطین بر علیه استبداد رژیم اشغالگر، گام های موثری برداشتند. (همان، ۲۳۲)

اوضاع سیاسی هر کشوری جزء عوامل تاثیر گذار در آثار و دستاوردهای ادیبان و شعرا و نویسندگان می باشد. که تمامی این ادیبان کم و بیش سیاست را در آثار خود دخیل می دارند و یا گاهی بدون اختیار از آن تاثیر می پذیرند.. ظلم ستیزی مردم فلسطین در مقابل اسرائیل غاصب از دیر باز در اذهان مردم آزادهی جهان شکل گرفته است بنابر این طبیعی است که بازتاب حوادث خونین ، درگیری ، کشتار و تخریب سرزمین فلسطین در آثار شعری و نثری نویسنده انعکاس وسیعی یابد. از جمله این ادیبان جبرا ابراهیم جبرای فلسطینی داستان نویس ، شاعر ، نقاش ، مترجم و ناقد معاصر عرب می باشد که از این قاعده مستثنی نمانده است (پروین گنابادی، ۱۳۸۶: ۲۳۲).

جبرا به همراه بدر شاکر سیّاب و چند شاعر دیگر به «الشعراء التمزویون» معروف اند. تموز، اسطوره-ی احیا و تجدید حیات است و نزد شاعران معاصر عرب ، نماد بازگشت به گذشتهی شکوهمند پیش از دورهی واپس گرایی است. جبرا برای تفسیر تموز بسیار کوشش کرده و در شعر خود این اسطوره را به شکل های مختلف به کار گرفته است . او توانسته است به شکلی هنرمندانه ، اسطوره و مسائل تاریخی و فرهنگی را در شعر به کار ببرد، چنانکه خوانندهی شعر او احساس نمی کند که این مفاهیم تصنعی و ساختگی است. (آل سعید، ۱۹۹۵: ۱۴۵)

اولین داستان کوتاه وی در چهارده سالگی به رشته تحریر درآمد ولی آغاز جدی زندگی شاعر در انگلستان بود، وی بعدها کسوت استادی دانشکده ادبیات را بر تن کرد. و می توان گفت که وی از جمله آگاه ترین نویسندگان و شاعران معاصر عرب و نیز نقاشی چیره دست محسوب می شود و فعالیت های فرهنگی وی در اقصی نقاط جهان گسترده شده است. (همان ، ۱۴۵)

در داستان نویسی معاصر عرب ، جبرا جزو نسل دوم نویسندگانی است که توانسته با بحث دربارهی شکل ومضمون و با در نظر گرفتن دو بعد زیباشناختی و محتوایی ، داستان بلند عربی را به سطحی برساند که در جهان جایگاهی مقبول پیدا کند. آثار داستانی وی عبارت اند از: صُراخ فی لیل طویل که آن را در بغداد

منتشر کرده است؛ عرق و قصص أُخرى؛ الصيادون في شارع ضيق، السفينة، البحث عن وليد مسعود، عالم بلاخرائط و الغرف الاخرى (سليمان، ۱۳۷۶: ۵۶)

در اولین داستان او، صراخ فی لیل طویل، کاملاً مشخص است که جبراً کوشش خود را بر بیان گرفتاریها و مسائل روشنفکران عرب و تلاش نافرجام آنان برای تغییر وضع موجود متمرکز کرده است. قهرمانان داستانهای وی از نخبگان جامعه‌ی عرب هستند، نظیر روشنفکران، روزنامه نگاران، استادان دانشگاه و تحصیل کردگان غرب‌گرا.

استفاده بسیار از شگرد بازگشت به گذشته، تعدد راویان، استفاده از تک گوییهای درونی برای روانکاوی شخصیتها، به کارگیری شیوه‌ی جریان سیال ذهن و کاربرد نثری منسجم و هماهنگ با مضمون، از ویژگیهای داستان نویسی جبراست. اوج هنر داستان نویسی جبراً را در رمان البحث عن وليد مسعود می توان دید که به لحاظ فنی در هنر داستان نویسی فلسطین، نقطه‌ی عطف به شمار می آید و پس از انتشار آن، منتقدان بسیاری در کشورهای عربی به نقد و تحلیل آن پرداختند. داستان «عالم بلاخرائط» از این جهت که محصول مشترک جبراً و عبدالرحمان مُنیف است، در ادبیات داستانی معاصر عرب پدیده‌ی شگفت انگیز محسوب می شود. رمانهای «السفينة» و «البحث عن وليد مسعود» را راجر آلن و عدنان حیدر به زبان انگلیسی ترجمه کرده اند (عصفور، ۱۹۹۵: ۲۴۷).

اهداف تحقیق

هدف از تحقیق در رمان های جبراً پی بردن به اهدافی است که جبراً ابراهیم جبراً در آثار خود به ویژه داستانهایش آن را دنبال می نمود و می توان به چند مورد از آن اشاره نمود:

(۱) هشدار سریع به خطر صهیونیست و آگاه کردن عرب بر ضرورت تلاش در جهت متوقف

ساختن هجوم صهیونیست

(۲) محکوم کردن انگلستان و آمریکا، بخاطر حمایت از اسرائیل برای تشکیل دولتی

صهیونیستی

(۳) به تصویر کشاندن غم و اندوه ملت فلسطین و ستودن قهرمانهای جوانان فلسطینی و

ایستادگی آنان در مقابل صهیونیست

(۴) رسوا کردن رژیم صهیونیستی در آزار رساندن به ملت فلسطین

(۵) محکوم کردن سایر اعراب به سبب سکوت در مقابل این جنایات و کوتاهی آنان در آزاد

سازی قدس . (جیوسی، ۱۹۹۷: ۳۷)

آشنایی با این موضوع که توسط جناب آقای دکتر غیبی صورت گرفت، ما را بر آن داشت تا با راهنمائیهای جناب آقای دکتر موسوی به تحلیل و بررسی تعدادی از آثار نویسنده همت گماریم. در ابتدای امر رمان های « السفینه »، « صیادون فی شارع ضیق »، « صراخ فی لیل طویل » و نیز مجموعه داستان های کوتاه « عرق و بدایات من حرف الیاء » به صورت اسلوب عامیانه در برنامه کار قرار داده شدند. اما بعد از مطالعه و بررسی این چهار اثر، دو نمونه از آن ها در برنامه ی نهایی کار انتخاب شد و رمان « السفینه » و مجموعه داستان های کوتاه به دلیل گستردگی از پایان نامه کارشناسی ارشد، کنار گذاشته شد.

سوابق مربوط به پیشینه نظری و عملی

لازم به ذکر است که در بررسی‌هایی که در رابطه با پیشینه‌ی این کار انجام گرفت، روشن گشت که چنین مطالعه‌ی تا کنون بر روی آثار این نویسنده انجام نگرفته است. تنها در رساله دکتری خانم دکتر زینت عرفت پور با عنوان «الروایه العربیه المعاصره فی بلاد شام»، بخشی از کار به بررسی رمان «السفینه» وی اختصاص داده شده است که این بررسی نیز به دلیل جزئی بودن موضوع در رساله مذکور، به شکل مختصر انجام گرفته و فقط به موضوع و ساختار داستان اشاره‌هایی شده است. و همچنین در رساله‌ی خانم رباب آزاد تحت عنوان تقابل سنت و تجدد در آثار جبرا ابراهیم جبرا به موضوع رمان پرداخته شده است.

بیان مسأله

در این پایان‌نامه نظر بر آن است که نخست تعاریفی از سیاست و چگونگی تاثیر آن بر زندگی مردم فلسطین ارائه شده و به بررسی اوضاع سیاسی فلسطین و رابطه آن با استعمارگران پرداخته شود. سپس بعد از مروری بر زندگی و آثار داستانی ادیب شهیرمان جبرا ابراهیم جبرا، به تحلیل و بررسی داستانهایش که ممزوج با حوادث سیاسی است، پردازد.

در داستان‌های این نویسنده، اوضاع اجتماعی و سیاسی فلسطین چگونه به تصویر کشیده شده است. همواره ادبیات در طول تاریخ از تحولات جامعه تاثیر پذیرفته و تحولات آن را به تصویر کشیده است. در دوره معاصر نیز در ادبیات عرب با تاثیرپذیری از ادبیات غرب و نیز با تاثیرپذیری از میراث عربی در موضوعات مختلفی هنرنمایی کرد. در این میان تحولات معاصر در کشورهای عربی وضعیت منحصر به فردی داشت از یک طرف مسأله فلسطین گریبان گیر آنها بود و از طرف دیگر با بحران آزادی مواجه بودند البته نباید نقش خود نویسندگان و اندیشه‌های آنها را دور از نظر نگه داشت. جبرا ابراهیم جبرا یکی از این نویسندگان است. وی که اصالتی فلسطینی دارد، مصائب فلسطین و بطور کلی اعراب و نیز آرزوها و آمال آنها در نوشته‌های جبرا کاملاً هویدا است.

این پژوهش درصدد است تا بازتاب اوضاع سیاسی و اجتماعی جهان عرب در دوره معاصر را در قصه های جبرا ابراهیم جبرا تبیین نماید.

فرضیه و پرسش های تحقیق

در این زمینه چندین سؤال به عنوان سؤالات اصلی تحقیق مد نظر قرار داده شد و مطالعات انجام شده در راستای پاسخ گویی به این سؤالات انجام گرفت. این سؤالات عبارتند از:

- ۱- آیا اوضاع سیاسی فلسطین تنها در داستانهای جبرا انعکاس یافته است؟
 - ۲- عوامل سیاسی موجود در جامعه تا چه حدی در آثار و نوشته های جبرا اثرگذار بوده است؟
 - ۳- آثار و نوشته های جبرا ابراهیم جبرا به چه میزان در هدایت افکار و اذهان عمومی مردم فلسطین تاثیر گذار بوده است؟
- به نظر می رسد اوضاع سیاسی فلسطین نه تنها به این شاعر منتهی نمی شود، بلکه اکثر شعرا و نویسندگان از جمله محمود درویش، غسان کنفانی، هشام شرابی، ادوار سعید و ذکی شهاب آثار خود را از اوضاع سیاسی فلسطین انباشته نموده اند.
- تأثیر پذیری از شعرا و نویسندگان قبل از خود در رابطه با اوضاع فلسطین به مقدار قابل توجهی در آثار وی تاثیر گذاشته است. تا آنجا که این شاعر گرانقدر در بعضی از اوقات این مفاهیم را در قالب اسطوره بیان کرده تا از گزند استعمارگران در امان بماند.
- مردم فلسطین با الگو گرفتن از آثار شاعران و نویسندگان فلسطین بخصوص جبرا ابراهیم جبرا در تشکیل انتفاضه و بیداری ملت فلسطین بر علیه استبداد رژیم اشغالگر، گام های موثری برداشتند.

روش تحقیق

اما در زمینه بیان روش و مراحل انجام کار، باید گفت که این موضوع به روش توصیفی - تحلیلی و گزینش نمونه هایی از شیوه های شخصیت پردازی در رمان جدید عربی و به ویژه آثار داستانی "جبرا ابراهیم جبرا" مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است. روش مطالعه به شیوه کتابخانه ای بوده و از طریق مطالعه و بررسی کتاب ها و مقالات مختلف در این زمینه صورت پذیرفته است. در مجموع پایان نامه حاضر در چهار فصل تدوین شده است:

در فصل اول به اوضاع سیاسی فلسطین و چگونگی سیر تحول ادب در فلسطین اشاره شده است .

فصل دوم شامل دو بخش است؛

در بخش اول ، به تعریف داستان و سابقه‌ی داستان نویسی پرداخته و پس از آن به تاثیر آن در ادبیات عرب پرداخته شده است . و به انواع داستان و مراحل تطور آن اشاره شده است.

در بخش دوم به ذکر تاثیر روزنامه ها در گسترش داستان نویسی و همچنین به چگونگی پیدایش رمان و انواع رمانهای ادبی پرداخته شده و بعد از آن به تأثیر مکتب های ادبی غرب بر رمان معاصر پرداخته شده است .

در فصل سوم، به شرح حال "جبرا ابراهیم جبرا" و آثار اندیشه های وی ، از طریق مطالعه‌ی بخشی از آثار این نویسنده اشاره شده است .

در فصل چهارم به بررسی رمان های این نویسنده پرداخته شده و هر کدام به طور مجزا مورد بررسی قرار گرفته است.

در پایان لازم به ذکر است که پژوهش حاضر خالی از عیب و نقص نبوده و امید است که اساتید ارجمند در رفع این معایب و بهتر شدن هرچه بیشتر آن، مساعدت نمایند.

فصل اول:

اوضاع سیاسی و ادبی فلسطین

سیری در تاریخ سیاسی فلسطین
تأثیر اوضاع سیاسی واجتماعی فلسطین در آثارشعرا و نویسندگان
سیر تحول ادب فلسطین

سیری در تاریخ سیاسی فلسطین

فلسطین کشوری است که از سمت غرب به دریای مدیترانه و از شرق به سوریه و اردن، از شمال به لبنان و سوریه و از جنوب به سحرای سینا و خلیج عقبه محدود می شود، مساحت تقریبی آن حدود ۲۷۰۰۹ متر مربع است، جمعیت این کشور در سال ۱۹۱۴ به ۶۸ / ۹۲۷۵ نفر می رسید که از این تعداد تقریباً ۸٪ آن را یهودیان تشکیل می دادند. این رقم در سال ۱۹۴۶ از مرز ۳۱٪ فراتر رفت.

فلسطین از اهمیت تاریخی، جغرافیایی و استراتژیکی ویژه ای برخوردار است، زیرا این کشور در جهان عرب به منزله پل ارتباطی میان سه قاره آسیا و اروپا و آفریقا به شمار می رود و پیوسته مهد تمدن و ادیان مختلف در طول تاریخ بوده است و به همین سبب کشورهای استعمارگر از زمانهای گذشته بدان چشم دوخته بودند. (شوفانی، ۱۹۹۶: ۳۱۸)

توجه کشورهای اروپایی به سرزمین فلسطین از زمان اشغال هند توسط انگلیس در سده‌ی هفدهم میلادی به دلیل تجارت با مستعمرات خود شدت بیشتر یافته است، حمله ناپلئون به کشورهای مصر و فلسطین در اواخر سده‌ی هجدهم میلادی سبب شد تا انگلستان سودای سیطره‌ی کامل بر این سرزمین‌ها را در سر بیوراند و به همین سبب انگلستان برای حفظ و تحکیم پایه‌های قدرت امپراطوری عثمانی به منزله‌ی سده‌ی در برابر دولتهای غربی از هیچ تلاشی فروگذار نبود.

از این رو در راستای اجرای سیاستهای توسعه طلبانه، اولین کنسولگری بریتانیا را در سال ۱۸۳۹ در شهر بیت المقدس تاسیس کرد و به تلاش همه جانبه ای برای حمایت از یهودیان مقیم فلسطین دست زد که در آن زمان شمار جمعیت آنان به ۱۹۷۰۰ نفر می رسید. از سوی دیگر، دولت بریتانیا با ارسال نامه ای به سفیر خود در استانبول از وی خواست تا زمینه‌ی مناسب را برای مهاجرت یهودیان ساکن ترکیه به سرزمین فلسطین فراهم سازد. (همان، ۳۱۹)

در سال ۱۸۸۱ نیز شمار فراوانی از یهودیان مقیم روسیه به فلسطین مهاجرت کردند که دو عامل مهم در این مهاجرت گسترده نقش داشت: " نخست یهود ستیزی که در پی ترور الکساندر دوم بدلیل دست داشتن یهودیان در قتل تزار شدت یافته بود. دوم پیدایش جمعیت‌هایی همچون؛ دوستداران صهیون " که یهودیان ساکن نقاط مختلف جهان را تشویق به بازگشت به فلسطین به عنوان " سرزمین موعود " می کرد. (همان، ۳۱۹)

به تدریج آهنگ مهاجرت یهودیان به فلسطین شدت بیشتری یافت. تا اینکه پس از برگزاری نخستین کنگره سراسری صهیونیسم در سال ۱۸۹۷ این امر جنبه رسمی و قانونی به خود گرفت « کنگره مذکور که به برنامه‌ی بال معروف شد در ۲۹ آگوست ۱۸۹۷ در شهر بال سوئیس با تلاش هر تزل و با حضور ۲۰۴ نماینده از سوی جمعیت‌های صهیونیستی جهان، تشکیل گردید.

در کنگره‌ی بال اهداف صهیونیسم به وضوح تدوین و سازمان اجرایی برنامه بال، یعنی سازمان جهانی صهیونیسم پایه گذاری شد.

این کنگره هدف اصلی صهیونیسم را این گونه تعیین کرد که هدف صهیونیسم ایجاد وطنی برای ملت یهود در فلسطین است. راههای رسیدن به این هدف عبارتند از:

الف: تلاش برای استعمار فلسطین به وسیله کارگران کشاورزی و صنعتی یهودی.

ب: سازماندهی یهودیان جهان و ایجاد ارتباط میان آنان

ج: رشد و گسترش احساس ملی در میان یهودیان» (أحمد، ۱۹۸۵: ۷۱).

روند گسترده‌ی مهاجرت یهودیان تا سال ۱۹۱۷ ادامه داشت و در طی این مدت شهرکهای یهودی نشین متعددی در فلسطین احداث شد و ثروتمندان یهود با عنوان حمایت از نژاد یهود، زمینه لازم را برای اسکان مهاجران در فلسطین فراهم می کردند.

با وقوع جنگ جهانی اول، اغلب کشورهای اروپایی درگیر جنگ شده بودند. در آن زمان امپراطوری بزرگ عثمانی به سرعت فروپاشیده شد. مقدمات تجزیه و سقوط امپراطوری که از مدتها قبل فراهم شده بود با ظهور جنگ علیه دولت عثمانی به نتیجه رسید. دیری نپایید که در گستره‌ی امپراطوری عثمانی هر یک از گردنکشان داخلی و خارجی حتی حامیان آن بخش هایی از بیکره‌ی بزرگ امپراطوری را به نفع خویش جدا کردند. دولت انگلستان که از حامیان عثمانی بود همچنان برای راه یابی به اقیانوس هند چشم طمع به فلسطین، عراق و ایران دوخته بود و فرانسه نیز برای گسترش نقشه های استعماری خود خواهان سلطه بر نیمی از سرزمینهای عربی جدا شده از عثمانی بود. (همان: ۷۶)

سردمداران یهود که در امپراطوری نفوذ فراوانی داشتند، پیوسته از دولت انگلستان پشتیبانی می کردند به این امید که بریتانیا و عمالش در آنجا گوشه‌ی چشمی به آنان بیندازد.

از سوی دیگر برای آنکه سرزمین فلسطین به چنگ انگلستان نیفتد، فرانسه موضوع بین المللی شدن فلسطین را مطرح کرد، این کشمکشها میان کشورهای استعمارگر در نهایت به امضای پیمان سایکس - پیکو انجامید.

" این پیمان ننگین در ۲۶ ماه مه ۱۹۱۶ میان فرانسه و انگلیس و با حضور نماینده ای از طرف روسیه به امضا رسید. به موجب آن سرزمینهای عربی که از دولت عثمانی جدا شده بود، میان این دو کشور تقسیم می شد. فرانسه به سوریه و منطقه‌ی موصل در عراق دست یافت. بقیه خاک عراق و دو بند هیفا و عکا در فلسطین از آن انگلستان شد و قسمتی از خاک فلسطین نیز در قیمومیت یک سازمان بین المللی در آمد» (همان: ۱۱۵).

با عقد این قرارداد یکبار دیگر حقوق اعراب بطور عام و حقوق ملت فلسطین بطور خاص قربانی توسعه طلبی کشورهای استعماری به ویژه انگلستان شد. انگلستان به این امر بسنده نکرد و در سال ۱۹۱۷